

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ПЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО „В. М. срещу БЪЛГАРИЯ”

(Жалба № 45723/99)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

8 юни 2006 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

08/09/2006 г.

Решението става окончателно при обстоятелствата по член 44, § 2 на Конвенцията. Може да бъде предмет на редакторска преработка.

По делото „В. М. срещу България”,

Европейският съд по правата на човека (Пето отделение), на заседание в състав:

Г-н П. ЛОРЕНЦЕН, *Председател*,

Г-жа С. БОТУШАРОВА,

Г-н К. ЮНГВИРТ,

Г-н В. БУТКЕВИЧ,

Г-жа ЦАЦА-НИКОЛОВСКА,

Г-н Р. МАРУСТ,

Ж. БОРЕГО БОРЕГО, *съдии*,

и Г-жа К. ВЕСТЕРДИЙК, *Секретар на отделението*,

След като заседава при закрити врата на 15 май 2006 г., Съдът постанови следното решение, прието на по-горе указаната дата:

ПРОЦЕДУРА

1. Делото е заведено по жалба (№ 45723/99) срещу Република България, подадена в Европейската комисия по правата на човека (“Комисията”) на основание бившия член 25 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи (“Конвенцията”) на 22 април 1998 г. от българския гражданин г-н В. М. (“жалбоподател”).

2. Жалбоподателят е получил право на безплатна правна помощ. Същият е представляван от адвокат Й. Грозев, адвокат към Софийската адвокатска колегия. Българското правителство (« Правителството ») е представлявано от неговия агент, Г-жа М. Коцева, представител на Министерство на правосъдието.

3. Жалбоподателят твърди, че е налице нарушение на неговото право на достъп до съд, поради невъзможността да заплати високите съдебни такси, дължими при подаването на исковата молба.

3. Жалбата е предадена на Съда на 1-ви ноември 1998 г., дата на влизане в сила на Протокол № 11 на Конвенцията (член 5 § 2 на Протокол № 11).

4. Жалбата е разпределена на Първо отделение на Съда (член 52 § 1 от Правилника на Съда).

5. С решение от 9 декември 2004 г., Съдът обяви жалбата за допустима.

6. Жалбоподателят е предоставил допълнително писмено становище (член 59 § 1 от правилника), но Правителството не е предоставило такова (член 59 § 1 от Правилника на съда).

7. На 1-ви април 2006 г., жалбата е разпределена на новоconstituираното пето отделение (членове 25 § 5 и 52 § 1 от Правилника).

ОТНОСНО ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО:

8. Жалбоподателят е роден през 1947 г. и живее в София.

9. Жалбоподателят е сключил на 28 март 1994 г. договор за услуги, с който той се ангажира да предостави правна помощ на една млада жена Х. в рамките на съдебното производство, предприето от същата с цел реституция на няколко недвижими имота. Било е договорено, че жалбоподателят ще получи възнаграждение на стойност 10 % от реституцията на собствеността.

10. Тъй като Х. не извършила плащанията, които жалбоподателят смятал, че тя му дължи, той подал в Софийски градски съд искова молба, регистрирана на 29 декември 1997 г. под № 19319 от 29.12.1997 г. Той претендира в нея за частично плащане на 5 300 000 български лева (BGL), равняващи се на около 3 000 щатски долара (USD), според процентите по време на настъпване на фактите, изчислени на база на наемите, които Х. била получила за определен период от време от трите имота, получени от реституцията.

11. Жалбоподателят помолил съда да го освободи от плащането на съдебната такса и разноските по делото, поради недостатъчните му финансови възможности. Към молбата приложил и декларация за материално състояние, в която уточнява, че е разведен с малолетно дете, на което изплаща издръжка, че притежава жилище от 48 м² и сумата 9 щ. д. в банковата си сметка, че е безработен и не получава никакъв доход.

12. На 20 януари 1998 г., съдът отказва исканото освобождаване с немотивирано постановление. Жалбоподателят обжалва решението на 26 януари 1998 г., изтъквайки, че дори да е собственик на апартамент, не притежава никакви доходи и една такса, равняваща се на повече от 210 000 лева (около 115 щ. д.), без да се считат процедурните разноски, е над неговите възможности. С постановление от 24 март 1998 г., Върховният касационен съд отхвърля жалбата, възприемайки че :

« От писмените елементи, представени от [жалбоподателя], не може да бъде установено, че той не притежава достатъчни средства, за да внесе дължимата съдебна такса, изчислена върху стойността на спора. [Жалбоподателят] е на възраст петдесет години, той е трудоспособен, притежава жилище и няма задължения откъм издръжката. Обстоятелството, че не работи, не оправдава молбата да бъде « компенсиран » чрез освобождаване от съдебни такси. »

13. Жалбоподателят оттегля тогава своята молба.

14. Няколко седмици след първата искова молба, жалбоподателят подава в Софийски районен съд нова молба на основание на същия договор с Х., която е регистрирана на 3 февруари 1998 г. под номер 1583/3.02.1998 г. Той отново претендира за частично плащане на

задълженията ѝ към него, този път на стойност 3 500 000 лева (около 2 000 щ. д.), изчислено на основание на доходите, получени от Х. от двата реституирани недвижими имота.

15. Той поискал от съда да бъде освободен от плащането на съдебна такса и процедурни разноски и приложил декларацията за неговото материално състояние.

16. С немотивирано постановление от 4 февруари 1998 г., районният съдия отхвърля молбата за освобождаване от таксите.

17. Жалбоподателят обжалва решението. С постановление от 16 март 1998 г., Софийски градски съд отхвърля въззивната жалба със следните мотиви :

« Предвид имотното състояние [на жалбоподателя], както е посочено в приложената декларация [...], и съотнесена към стойността на спора (3 500 000 лева), дължимата съдебна такса не е прекалено висока. Исканата защита и естеството на правото, предмет на спора, не са от задължителен характер и от такава важност, че да оправдаят освобождаването от съдебната такса. »

18. Жалбоподателят се отказва от своя иск.

19. Подава в съда няколко други молби, основаващи се на същия договор с Х. във връзка с другите реституирани имоти. В определен брой от случаите, тези молби за освобождаване от таксите и съдебните разноски са отхвърлени. В частност, едно решение на Върховния касационен съд от 25 май 2000 г. обосновава отказа за освобождаване на жалбоподателя от съдебните разноски с факта, че жалбоподателят не доказва, че е нетрудоспособен и не е способен да си осигури доходи; в решение от 29 декември 2000 г., същата юрисдикция отчита, че жалбоподателят не е упоменал в декларацията си доходите, които е получил от своята консултантска дейност, нито е посочил, че тази дейност не му носи доходи, а всъщност от предмета на подадената искова молба се подразбира, че е изпълнявал съдебна поръчка срещу възнаграждение; едно решение от 22 март 2001 г. гласи, че жалбоподателят е способен да получава доходи, по-конкретно чрез консултантската дейност, която упражнява, и че освен това стойността на дължимата такса във въпросното производство е незначителна.

II. ВЪТРЕШНО ПРАВО И РЕЛЕВАНТНИ ВЪТРЕШНИ ПРАКТИКИ

A. Съдебна такса и съдебни разноски

20. Член 55, алинея 1 а) от Гражданскопроцесуалния кодекс (ГПК) разпорежда съдебната такса да се изчислява в зависимост от размера на спорната сума. За искове от имуществено естество същата съответства на претендирания размер.

21. С постановление на Министерски съвет, процентът на таксата се определя на 4 % от стойността на спора.

22. Според членове от 59 до 62 на ГПК, процедурните разноски са по-конкретно разходите, свързани с призоваването и възнаграждението на свидетелите и вещите лица, както и тези свързани с превоз на съдебните органи до мястото.

Б. Плащане на съдебни такси и разноски

23. По силата на членове 99 и 10 от ГПК, ищецът трябва да заплати съдебна такса и съдебни разноски, съответстващи на разследването, което моли да бъде проведено в момента на подаване на молбата в съда. Ако случаят не е такъв, съдът определя срок, за да бъде поправена тази неизправност; при не внасяне на таксата в изискуемия срок, исковата молба се връща на ищеца без съдът да даде ход на делото.

24. Член 63 предвижда хипотези, в които ищецът е освободен от плащането на процедурни такси и разходи. Лицата на щатна заплата, за актовете, произтичащи от трудово-договорните отношения, членовете на кооперация, за молбите за заплащане на труда им от кооперацията и молбите за издръжка, са винаги освободени от съдебни такси и разноски (член 63, алинея 1 а) от ГПК и член 5 от Закона за държавните такси.

25. Освободени са също ищите, за които компетентните председател на районния съд или районен съдия са счели, на основание на декларацията за имущественото им състояние, че не разполагат с достатъчни средства, за да заплатят таксите и разходите (член 63, алинея 1 б) от ГПК).

26. Съдебната практика възприема общо, че постановленията, които съдържат отказ за освобождаване от плащане на съдебна такса, могат да бъдат обжалвани (с частна жалба) в приложение на членове 213 и следващи на ГПК, пред апелативен съд, който заседава при закрити врата, с изключение на случаите, за които счете за необходимо да има открито заседание.

27. В края на делото, Съдът определя в своето решение, за сметка на коя от страните ще бъдат разноските (член 189 от ГПК). Съдебната такса остава за сметка на виновната страна по време на процеса.

В. Статистически елементи

28. Според данните на Националния статистически институт, средната заплата в България през месец януари 1998 г. възлиза на около 180 000 лева (100 щ. д.).

ПРАВНИ ИЗВОДИ

ОТНОСНО ТРЪРДЯНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 6 § 1 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

29. Жалбоподателят се оплаква за накърняване на правото му на достъп до съд, което е гарантирано от член 6 § 1 от Конвенцията. Той гласи следното в своите релевантни части :

„Всяко лице, при определянето на неговите граждански права и задължения, (...) има право на справедливо и публично гледане на неговото дело в разумен срок от независим и безпристрастен съд, (...)”

А. Аргументи на страните

30. Жалбоподателят поддържа твърдението, че отказвайки да го освободят от плащането на съдебни такса и разноски, вътрешните съдебни власти необосновано и неправомерно са накърнили правото му да представи иска си пред съд.

31. Той счита, че сезираните съдебни инстанции с молбите му за освобождаване не са разгледали всички релевантни елементи и не са отговорили на неговите аргументи. Той подчертава в частност, че съдилищата не са взели в предвид факта, че плаща издръжка на малолетната си дъщеря, независимо че това е упоменато в неговата декларация. Като цяло, те не са разгледали определящите въпроси, за да могат да преценят оправдано ли е или не наложеното ограничение на правото му да сезира съда, а именно стойността на таксата, предвид обстоятелствата по делото, значимостта на иска за заинтересования и платежоспособността му, имайки предвид финансовите средства, с които разполага. Обратно, Съдилищата са обосновавали решенията си с факти, които нямат нищо общо с въпроса, като например дееспособността му да работи. Той счита, че липсата на мотиви /неаргументираността/ е елемент, който Съдът трябва да вземе предвид, за да може да прецени оправдано ли е или не наложеното ограничение на неговото право на достъп до съд.

32. Относно стойността на дължимата по делото такса, жалбоподателят счита, че същата е голяма, тъй като навремето той не разполагал с доходи, живеел от социални помощи и с помощта на близките си. Той изтъква също, че исковете, които се е опитал да предяви, представлявали особена важност за него, тъй като споровете касаели възнаграждение за извършени услуги и в този смисъл биха могли да бъдат сравнени със заплати.

33. Жалбоподателят поддържа освен това, че вътрешното законодателство не предвижда ясно производство и критерии, които да позволяват на даден подсъдим да предвиди с достатъчна сигурност,

дали може да се ползва от освобождаване от таксите ; по този повод изтъква, че законът се състои от общи термини и че съществуващата юриспруденция не е унифицирана и остава трудно достъпна, защото не е публикувана.

34. Правителството оспорва тезата на жалбоподателя и счита, че отказа на съдилищата да го освободят от плащането на такси не пречатства по необоснован начин неговото право на съд. Той изтъква, че жалбоподателят не е бил в състояние да докаже пред държавните власти, че не разполага с достатъчни доходи, за да заплати съдебната такса и не е представил пред съда други документи, освен декларацията за материалното му състояние, въпреки че имал възможност да установи с помощта на всякакви писмени доказателства липсата на средства или задълженията му за плащане на издръжка.

35. Правителството се присъединява към аргументите на Върховния касационен съд и поддържа тезата, че фактът, че жалбоподателят е бил безработен, не е достатъчен мотив, за да бъде освободен от плащането на таксите, тъй като той не е бил недееспособен. В частност то излага, че жалбоподателят, по образование компютърен специалист и математик, е получил предложение от бюро по труда за работа като преподавател по информатика през 1997 г., плюс предложение за провеждане на стаж за преквалификация през 2002 г., които той е отказал.

36. Правителството добавя, че заинтересованият е имал възможност да подаде частична молба с по-нисък размер на претенцията, чийто ефект би бил намаляването на таксата, след което, при благоприятно развитие, да подаде нов иск за всичките си вземания.

37. В отговор на становището на Правителството, жалбоподателят излага, че единственият документ, изискуем от закона за подаване на молба за освобождаване от съдебни такси и разноски е декларация за имуществено състояние, която е представил, надлежно попълнена. Оттук и невъзможността да установи с писмени документи, че не получава доходи. Колкото до становището на Правителството, че е укривал доходи, той обяснява, че е получавал помощ от близките си, което не би следвало да споменава в декларацията за имотното си състояние.

38. Относно възможността да подаде частична молба, той подчертава, че неговата молба вече била частична и че при всички положения, използвайки такава процедура, за него съществувал риска от давност на вземанията му, след изтичането на петте години.

39. Относно твърденията на Правителството, в смисъл, че той е отказал работата, предложена му от бюро по труда, той поддържа тезата, че не би могъл да приеме работата като преподавател, защото нямал изискуемата от закона педагогическа правоспособност и оспорва факта да е отказвал стаж за квалификация. При все това, той

счита, че тези обстоятелства не са релевантни за освобождаване от съдебната такса и отгук не са били отчетени от съдебните власти, които са се произнесли по този въпрос. Той счита, освен това, че не съдилищата са тези, които следва, в рамките на молбата за освобождаване от такса, да преценяват дали дадено лице е без работа по негова вина или поради причини, които не зависят от неговата воля.

Б. Преценка на съда

1. Основни принципи

40. Съдът припомня, че член 6 от Конвенцията гарантира на всеки човек правото даден съд да бъде информирано за всяко оспорване, касаещо неговите права и задължения от граждански характер. Той гласи, че « правото на съд », откъдето и правото на достъп, а именно правото да сезира съд по гражданско дело, е един от аспектите му. Това право не е абсолютно; то имплицитно допуска определени ограничения и регламентира принципите на държавното законодателство. При все това, докато Договарящите страни се ползват с възможност за преценка в тази област, Съдът следва да се произнесе на последна инстанция по въпроса за спазването на изискванията на Конвенцията (*"Креуз срещу Полша"*, № 28249/95, § 53, ЕСПЧ 2001-VI и, *mutatis mutandis*, *"Ейри срещу Ирландия"*, постановление от 9 октомври 1979 г., серия А № 32, стр. 14-16, § 26).

41. Съдът приема по този начин, при определен брой дела, че достъпът до съд може да бъде предмет на ограничения от различно естество, включително финансово (*"Бруала Гомес де ла Торе срещу Испания"* и от 19 декември 1997 г., *"Сборник с решения и постановления"* 1997-VIII, стр. 2955, § 33 ; *"Толстой - Милославски срещу Великобритания"*, решение от 13 юли 1995 г., серия А № 316-B, стр. 80-81, § 61 и следващите). Относно, в частност, изискването да се заплати на гражданските съдебни инстанции съдебна такса за молбите, които те трябва да разгледат, Съдът е възприел, че такова ограничение по отношение на правото на достъп до Съд, не е в основата си несъвместимо с член 6 § 1 от Конвенцията (по-горе цитираното дело *"Креуз"*, § 60).

42. Като цяло, при тези дела, Съдът проверява дали прилаганите ограничения не ограничават свободния достъп на подсъдимия по начин и до степен, каквито правото му се е оказало накърнено в самата му същност.

43. По този повод, Съдът подновява, че ограничаването на достъпа до Съд е в разрез с член 6 § 1, ако същото има законна цел и ако съществува разумно отношение за пропорционалността между използваните средства и визираната цел (по-горе цитираното дело

"Креуз", §§ 54-55 ; *"Тинели & Синове и другите и Мак Елдуф и други срещу Великобритания"*, решение от 10 юли 1998 г., *"Сборник"* 1998-IV, стр. 1660, § 72). В частност, по отношение на съдебните такси и разноски, които едно подсъдно лице дължи, тяхната стойност, преценена с оглед с особените обстоятелства на дадено дело, включително платежоспособността на заинтересования и фазата на производството, по отношение на която се налага, са фактори, които следва да се отчетат при определянето дали даден жалбоподател се е възползвал от правото си на достъп до съд (по-горе цитираното дело *"Креуз"*, § 60 ; *"Подбиелски и ППУ Полтур срещу Полша"*, № 39199/98, § 64, 26 юли 2005 г.)

44. От друга страна, когато става дума за преценка на спазването на по-горе изложените критерии, Съдът не трябва да замества функциите на компетентните вътрешнодържавни власти при определянето кои са най-добрите средства за регламентиране на достъпа до правосъдието, или за оценяване на фактите, които са довели до това тези власти да приемат едно или друго решение. Ролята му е да контролира, основавайки съдебната си практика на Конвенцията, постановените от тези власти решения при изпълнение на техните правомощия и да проверява съответствието с Конвенцията на произтичащите последствия (по-горе цитираното дело *"Креуз"*, § 56 ; по-горе цитираното дело *"Толстой - Милославски срещу Великобритания"*, стр. 79, § 59 ; по-горе цитираното дело *"Бруала Гомес де ла Торе"*, стр. 2955, §§ 31-32).

2. Преценка на тези принципи в случая по делото

45. По настоящото дело, Съдът констатира на два пъти, че жалбоподателят се е отказал да продължи действията по плащане на таксите за молби за делата, които е смятал да започне.

46. Задачата на Съда се състои, следователно, в това да определи дали при особените обстоятелства по делото, стойността на поисканата от жалбоподателя такса, както и отказа на вътрешните власти да го освободят от плащането на тази такса, са представлявали ограничение на неговото право на достъп до съд, което да представлява погаване на същността на същото това право.

47. Дотолкова доколкото жалбоподателят поддържа тезата, че в правилника липсва точност и предвидимост, Съдът първо ще проучи дали процедурните способности, предвидени във вътрешнодържавното право по отношение на облагането и освобождаването от съдебни такси, могат да минат за достатъчно предвидими в очите на един подсъдим (*"Льоваж Престасион Сервис срещу Франция"*, решение от 23 октомври 1996 г., *"Сборник"* 1996-V, стр. 1543, § 42).

48. Съдът отчита по този повод, че релевантните правила на вътрешното право ясно предвиждат хипотези, при които се дължи

такса, условията, при които тя се изчислява и последствията при не внасянето ѝ, както и възможността лицата, които не притежават необходимите финансови възможности, да бъдат освободени. Следователно, жалбоподателят е съзнавал, че към него ще бъдат приложени тези правила. Колкото до възможността, предоставена на компетентните юрисдикции да преценяват, във всеки конкретен случай, способността на даден ищец да може за заплати дължимата от него такса, Съдът счита за приемлива и разумна властта за преценяване, дадена от закона на държавните компетентни власти в подобна област. Той отчита, че тази задача е поверена на съдебните власти и че лицата, които това касае, разполагат с възможност за обжалване пред по-висша инстанция.

49. Относно легитимната цел, която се цели при събирането на такси, каквито са таксите по делото, Съдът приема, че същото е осъществено с цел доброто администриране на правосъдната система и цели едновременно да отклони молбите с цел злоупотреба, и да осигури средства за функционирането на правосъдието. Съдът трябва оттук да се съобразява със съобразения или несъобразения характер на таксата, в случая на жалбоподателя.

50. Съдът отчита по този повод, че стойността на съдебната такса за подаване на граждански иск в България се определя, когато става дума за имуществен иск, под формата на процентно съотношение от стойността на спора, като процентът се определя на 4 % ; следователно то винаги е пропорционално на претендираната от ищеца сума.

51. В случая по делото, дължимата от жалбоподателя такса възлиза на 115 USD за първата молба и около 78 USD за втората (прилагайки 4 % лихва към стойността на спора 3 500 000 лева). Като сравнение, средната заплата в България навремето възлиза на около 100 щ. д. (параграф 29 по-горе). Съдът констатира оттук, че става дума за сума, която не е за пренебрегване, но която сама по себе си не изглежда прекалено голяма, по-конкретно предвид имущественото естество на спора (справка, за сравнение, по-горе цитираните решения *"Креуз"*, § 62, *"Жедамски и Жедамски срещу Полша"*, № 73547/01, § 61, 26 юли 2005 г., където става дума за много по-важни суми).

52. По отношение на финансовата ситуация на жалбоподателя, от тези декларации излиза, че по онова време той бил безработен и не разполагал с доходи. Той притежавал жилище. Разведен, но дължал издръжка на дъщеря си. Съдът отчита, при все това, че въпреки факта, че оспорва заключенията на вътрешните съдебни инстанции по този пункт (параграф 32 по-горе), жалбоподателят не е уточнил нито пред съдебните инстанции, нито в рамките на настоящата процедура, стойностите, които реално е внесъл по този повод. Заинтересованият посочва от друга страна, че е получавал определени социални помощи и се е ползвал с финансова подкрепа за своите близки.

53. Съдът след това отчита, че вътрешното право предвижда възможността за освобождаване от плащането на съдебна такса в случай на недостатъчни средства и че жалбоподателят е използвал тази възможност. По повод всяка една от процедурите, молбите са били проучени от две съдебни инстанции, които са постановили по отношение на апелативните инстанции, мотивирани решения. След проучването на случая на жалбоподателя, компетентните съдебни инстанции са счели, че положението му не оправдава освобождаването му от таксата.

54. По този повод, Съдът отчита, че държавните власти са по-принцип по-компетентни от един международен съдия да преценяват доказателствените елементи, представени пред тях и, в случая, да преценяват възможностите на жалбоподателя да заплаща дължимата съдебна такса.

55. В случая по делото, дори техните мотиви да са относително пестеливи и би било по-добре, ако бяха по-задълбочени, съдилищата са отчели личното положение на жалбоподателя, по-конкретно факта, че той е собственик на жилището си и неговите потенциални финансови възможности. От друга страна, от самото естество на молбата, която жалбоподателят е целял да подаде, съдържаща иск за плащане в изпълнение на граждански договор за предоставени от него правни услуги, излиза че извършвайки ги той е могъл да си набавя доходи. Това обстоятелство е било между впрочем отчетено от вътрешнодържавните власти по повод молбите за освобождаване от такси за другите съдебни искове, които жалбоподателят се е опитал да подаде на основание на същия договор (параграф 20 по-горе).

56. Предвид това становище, и след обща преценка на фактите по делото, Съдът не счита, че задължението за жалбоподателя да внесе съдебната такса за разглеждане на исковата му молба, е представлявало несъобразено ограничение, което е накърнило самото съществуване на неговото право на достъп до съд.

57. Оттук, Съдът счита, че не е налице нарушение на член 6 § 1.

ПОРАДИ ТЕЗИ МОТИВИ, СЪДЪТ, ЕДИНОДУШНО,

Установява, че няма нарушение на член 6 § 1 от Конвенцията.

Изготвено на френски език и известно писмено на 8 юни 2006 г., в съответствие с член 77 §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Клаудиа УЕСТЪРДИЙК, Секретар на Отделението

ПИЪР ЛОРЕНЦЕН, Председател